

**IQLIM O'ZGARISHINING QASHQADARYO VOHASI
LANDSHAFTLARINING EKOLOGIK HOLATIGA
TA'SIRINI O'RGANISH**

BERDIYEVA SABRINA TO'XTAMISH QIZI
*QARSHI DAVLAT UNIVERSITETI GEOGRAFIYA
YO'NALISHI MAGISTRANTI*
berdiyevasabrina31@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada global iqlim o'zgarishi sharoitida Qashqadaryo vohasi landshaftlarining ekologik holatida yuz berayotgan o'zgarishlar tahlil qilinadi. Havo haroratining ko'tarilishi, yog'in miqdorining notekis taqsimlanishi, qurg'oqchilik jarayonlarining kuchayishi hamda suv resurslarining kamayishi voha landshaftlarining tabiiy va xo'jalik tizimlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Kalit so'zlar: iqlim o'zgarishi, Qashqadaryo vohasi, landshaft, ekologik holat, cho'llanish, tuproq degradatsiyasi, suv resurslari, qurg'oqchilik.

Аннотация. В статье анализируются изменения экологического состояния ландшафтов Кашкадарьинского оазиса в условиях глобального изменения климата. Повышение температуры воздуха, неравномерное распределение осадков, усиление засушливых процессов и истощение водных ресурсов оказывают существенное влияние на природно-экономические системы оазисных ландшафтов.

Ключевые слова: изменение климата, оазис Кашкадарья, ландшафт, экологическое состояние, опустынивание, деградация почв, водные ресурсы, засуха.

Abstract. The article analyzes the changes occurring in the ecological state of the landscapes of the Kashkadarya oasis under the conditions of global climate change. Rising air temperatures, uneven distribution of precipitation, increased drought processes, and depletion of water resources have a significant impact on the natural and economic systems of the oasis landscapes.

Keywords: climate change, Kashkadarya oasis, landscape, ecological state, desertification, soil degradation, water resources, drought.

XXI asrning eng dolzarb ekologik muammolaridan biri global iqlim o'zgarishi hisoblanadi. So'nggi o'n yilliklarda Yer yuzida o'rtacha haroratning ortishi, yog'in rejimining o'zgarishi va ekstremal ob-havo hodisalarining ko'payishi tabiiy landshaftlarning rivojlanishiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Markaziy Osiyo, jumladan O'zbekiston hududi qurg'oqchil iqlim mintaqasida joylashganligi sababli iqlim o'zgarishining salbiy oqibatlariga eng sezgir hududlardan biri hisoblanadi.

Qashqadaryo vohasi respublikaning janubiy qismida joylashgan bo'lib, sug'orma dehqonchilik, chorvachilik va sanoat rivojlangan hudud hisoblanadi. Hududning tabiiy-geografik sharoiti iqlim omillariga bevosita bog'liq bo'lib, harorat va namlik rejimidagi o'zgarishlar landshaftlarning ekologik barqarorligiga ta'sir ko'rsatmoqda.

Qashqadaryo vohasi Qashqadaryo daryosi havzasida joylashgan bo'lib, shimol va g'arbda cho'l hududlari, sharq va janubi-sharqda Hisor va Zarafshon tog' tizmalari bilan chegaralangan. Hududning iqlimi keskin kontinental bo'lib, yoz juda issiq va quruq, qish esa nisbatan yumshoq kechadi. Yillik yog'in miqdori tekisliklarda 200–300 mm, tog'oldi hududlarda esa 400–600 mm ni tashkil etadi. Sug'orma dehqonchilik asosan Qashqadaryo va uning irmoqlari suvlari hisobiga rivojlangan.

So'nggi yillarda Qashqadaryo viloyatida o'rtacha yillik haroratning oshishi kuzatilmoqda. Yoz oylarida 40–45°C gacha bo'lgan issiq kunlar soni ko'paygan. Natijada: tuproq namligi kamaymoqda; bug'lanish intensivligi ortmoqda; ekinlarning vegetatsiya davri qisqarmoqda; yaylovlarning mahsuldorligi pasaymoqda. Haroratning ortishi ayniqsa cho'l va yarim cho'l landshaftlarida ekologik muvozanatning buzilishiga olib kelmoqda.

Iqlim o'zgarishi natijasida daryolar oqimining mavsumiy taqsimlanishi o'zgarib bormoqda. Qor va muzliklarning qisqarishi suv manbalarining uzoq muddatli barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Buning oqibatida: sug'orish suvlari tanqisligi kuchaymoqda; yer osti suvlari sathi pasaymoqda; ayrim hududlarda tuproq sho'rlanishi ortmoqda; suv ekotizimlarining ekologik holati yomonlashmoqda.

Qashqadaryo vohasining g'arbiy va shimoli-g'arbiy hududlarida cho'llanish jarayonlari faollashib bormoqda. O'simlik qoplamining siyraklashishi va tuproq eroziyasi natijasida yerlarning unumdorligi pasaymoqda. Cho'llanishning asosiy sabablari: qurg'oqchilikning kuchayishi; yaylovlardan me'yoridan ortiq foydalanish; suv tanqisligi; shamol eroziyasi.

Iqlim o'zgarishi tuproq qoplamiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Yuqori harorat va namlik tanqisligi natijasida tuproqdagi organik moddalarning parchalanishi tezlashmoqda. Natijada: gumus miqdori kamaymoqda; sho'rlanish darajasi ortmoqda; eroziya jarayonlari jadallashmoqda; qishloq xo'jaligi yerlarining mahsuldorligi pasaymoqda. Iqlim o'zgarishi voha hududidagi flora va fauna tarkibiga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ayrim namsevar o'simlik turlari areali qisqarib, qurg'oqchilikka chidamli turlar ulushi ortmoqda.

Qashqadaryo vohasi landshaftlarining ekologik barqarorligini ta'minlash uchun quyidagi choralarni amalga oshirish maqsadga muvofiq: Suvni tejoychi texnologiyalarni keng joriy etish; tomchilatib sug'orish maydonlarini kengaytirish; yaylovlardan oqilona foydalanish tizimini takomillashtirish; himoya o'rmonzorlarini

barpo etish; sho'rlangan yerlarni rekultivatsiya qilish; ekologik monitoring tizimini kuchaytirish; iqlim o'zgarishiga moslashuv strategiyalarini ishlab chiqish.

Xulosa. Iqlim o'zgarishi Qashqadaryo vohasi landshaftlarining ekologik holatiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatmoqda. Haroratning oshishi, suv resurslarining kamayishi, cho'llanish va tuproq degradatsiyasi hududning ekologik barqarorligiga asosiy tahdidlar sifatida namoyon bo'lmoqda. Mazkur muammolarni hal etish uchun tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, zamonaviy suv tejovchi texnologiyalarni joriy etish va ekologik boshqaruv tizimini takomillashtirish zarur. Bu esa voha landshaftlarining barqaror rivojlanishini ta'minlash va kelajak avlodlar uchun qulay ekologik muhitni saqlab qolishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni. "2019-2030-yillarda O'zbekiston Respublikasining yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida".
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 31-maydagi PF-81-son Farmoni. "O'zbekiston Respublikasida ekologik barqarorlikni ta'minlash va yashil iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida".
3. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi. O'zbekiston Respublikasida iqlim o'zgarishiga moslashish bo'yicha milliy hisobotlar. Toshkent, 2024.
4. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. O'zbekiston Respublikasining Barqaror rivojlanish maqsadlari bo'yicha milliy hisoboti. Toshkent, 2023.
5. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Qashqadaryo viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi bo'yicha statistik to'plam. Toshkent, 2024.
6. Soliyev A. Geografiya va mintaqaviy rivojlanish masalalari. Toshkent: Universitet, 2020.
7. Abdunazarov K. Tabiiy geografik jarayonlar va ekologik muammolar. Toshkent: Fan, 2021.
8. Rafiqov A. Landshaftshunoslik asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 2019.
9. Nigmatov A. Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.